

les alqueries pèdia

Fitxa per lesalqueriespèdia / Museu de memòria oral

Nom/Cognom	Isabel López Gascó
Títol	<i>Isabel López Gascó, florista</i>
Fonts de les fotografies	Col·lecció d'Éder Bello Col·lecció de Puri Castillo Julián Col·lecció de Delfineta Llorens Col·lecció de Paquitín Martínez Ramón ('Popi') Col·lecció d'Eloísa Molés García Col·lecció de Pilar Molés Ros Col·lecció de Rosa Ros Pons Col·lecció de Batiste Soriano Col·lecció de les Famílies Usó i Arnal
Categories	Oficis, dona, etnologia
Data i lloc de l'entrevista	Dijous 7 de juliol de 2022, a la 'Floristeria Mariola'
Equip entrevistador	Etnograma (Nelo Vilar, Laura Yustas)
Enllaç	https://youtu.be/YHSUxP5xYk4
Extracte	https://youtu.be/G7Dxt0gKilk

Vam conèixer a Isabel López Gascó, "[la millor florista mundial](#)", quan vam anar a entrevistar als seus pares, [Ramón López i Isabel Gascó](#). Hem deixat que passara el temps però teníem molt clar que l'havíem d'entrevistar abans o després. A més hem aprofitat per proposar-li un xicotet joc d'etnografia sobre l'ús de les flors a les Alqueries al llarg del segle XX. Ja voreu quina erudició i quin ofici demostra sobre el tema! Ha sigut un plaer i un privilegi per a nosaltres.

Esta entrevista coincideix amb els 25 anys de la Floristeria Mariola. Només ens queda agrair-li de nou la seua disponibilitat i la seua generositat i simpatia; per suposat felicitar-la per ixos 25 anys i reiterar l'enhorabona pel nivell aconseguit: el de "millor florista mundial", que li permet treballar en Venècia o rebutjar un projecte en Sevilla per la calor.

Podeu estar al tanto de la seua activitat a la seua pàgina de Facebook <https://www.facebook.com/floristeriamariola>

Sinopsi:

Isabel López Gascó parla del seu treball com a florista, un ofici que requereix formació continua. Però a més ens comenta una col·lecció de fotos des de principis del segle XX, en què podem veure l'evolució en l'ús de les flors al nostre poble. I finalment ens explica com va ser que es va convertir en "la millor florista mundial".

Transcripció:

...Per molts aspectes, però en concret pel tema de la floristeria, clar. De tu han dit que eres "la mejor florista mundial", en prensa,

Darrere tens la foto [risses].

...se pot llegir. Clar. Entonces des de fa molt de temps volíem xarrar amb tu però bueno, per mil històries ho hem anat dixant...

Pues bueno, ja ha arribat el moment!

I mos havies de contar un poquet com vas arribar tu a ser florista. I com t'has format, perquè açò no és... algo hi ha que saber, òbviament.

Hi ha que saber, hi ha que seguir estudiant. Jo vaig a classe, encara que no ho parega. Vaig a classe, seguisc anant a classe. Hi ha que reciclar-se; està tot inventat, com en la moda està tot inventat, però n'hi ha que posar-se al dia [ens senyala una xicoteta col·lecció d'una desena de títols emmarcats sobre la paret].

Mare meua!

Bueno, açò és una part! Hi ha que anar canviant-los pa que no siguen sempre els mateixos, però tens que fer cursos durant... tots els anys. I la formació no està de més, al contrari.

I com se te va ocórrer... com vos se va ocórrer muntar una floristeria?

Pues sempre mos havia agradat. Sempre. Bueno, jo treballava a l'almacén, això sí que ho vam comentar alguna vegà, jo treballava a l'almacén de taronja, i açò era la tenda del poble. I quan se jubilen els meus pares la idea era... les flors sempre havien estat ahí. La veritat és que sempre havien estat ahí. I bueno, al jubilar-se els meus pares la meua germana diu: "pues jo fique una floristeria". I jo feia la temporà de la taronja i en después ajudava ací en casa. I después se casa i se'n va a viure a Madrid [risses], als coranta se casa i se'n va viure a Madrid. Entonces era un poquet que m'ho donà fet "la clientela està feta, estaràs en casa", i és algo que a mi me seguia agradant. I ací estic.

Tu treballant amb ella ja estaves formà...

Sí, bueno, sabia algo, eh? [risses] Sabia "algo". "Algo". La formació era superimportant. Encara que mosatros no som floristes: som "vendedoras de flores, plantas y semillas", no tenim un IAE que corresponga a floristes. És molt trist, eh? No se pot conseguir. De moment no se pot conseguir, no hi ha res que mos avale. Ahí estamos en ello: ahí estem peleant, peleant, peleant... Sí que hi han unes escoles que... a vore, una escola de Paisajismo, de Jardinería y paisajismo, que està en València, n'hi ha en Madrid... n'hi ha vàrios. Però la formació que te dóna la Jardinería y el paisajismo no és açò. N'hi han unes acadèmies que formen igual que jo tinc la meua escola, però bueno, això te dóna unes titulacions, que les titulacions seran

les que mos serviran después pa convalidar titulació si algun dia dixen que anem a ser floristes. En España no existixen floristes.

Tu en la pràctica ni llavors ni plantes...

Jo lo atre, però no estem reglats en cap puesto. És “flores, plantas y semillas y pequeños animales”, és el IAE que mos correspon.

“Y pequeños animales”?

Sí, jo per eixemple perquè ho vaig llevar, perquè a mi això no m'interessa, perquè si no en pandèmia haguera estat obligà a obrir per pienso de animals. Coses curioses però sí, sí, i después tens... Evidentment segons l'IAE que traus pots fer certes coses. Però en veritat per a obrir una floristeria és “vendedor de flores, plantas y semillas”. Triste. Campeona del mundo de arte floral y soy vendedora de flores [risses].

I la teua formació a on la fas? O siga, des d'ací... en Castelló o...?

No, València, normalment València. València, Madrid, Barcelona... Depèn de lo que m'oferixen que me va més. La meua escola està en València, aunque... el fiscal està en València però curiosament l'escola a la que perteneixc és “[Escuela Itinerante de Floristas Artesanos](#)”, E.I.F.A., entonces el professor dóna els cursos en València majorment però ne fa en atres puestos d'Espanya, a on el criden se desplaça. Però bueno, vaig a on més m'agrà el curs que facen.

Ací la clientela és local, m'imagine.

Sí, tinc algo de alrededores però no, més local. Estic molt contenta de la clientela.

Claro, supose que festes del poble...

Uah, a tope! Les que acabem de passar [*festes de la Segregació, al voltant del 25 de juny*] i les de octubre pues tamé, i totes les festes que n'hi han durant tot l'any.

I la iglésia, m'imagine que...

Tamé, tamé, una part important.

La iglésia està sempre adornà.

Sí, ací hi ha molta costum. Sempre està allò de que... “és que tinc que donar gràcies, fe-mos un ram de flors i fica-mos a la iglésia. Que tinc que donar gràcies”. Això ací està molt estés, la veritat.

I quan arreglen la iglésia per qualsevol cosa vas tu a...? O s'emporta la gent algo d'ací...?

[5 min.] No, no, vaig jo.

Vas tu, clar, clar. Ja m'ho pense, per supost.

Sí, sí, se transporta allí o inclús se treballa allí en el pati de darrere. Segun me és més cómodo a mi perquè la tinc molt propet i això és una ventaja [risses]. És una ventaja.

I m'imagine que batejos...

Sí, tot, tot...

...comunions...

Ací la gent tamé està molt acostumbrà a arreglar la pila pa batejar als xiquets. S'està perdent. La gent jove està perdent ixa... sana costum pa mi [risses], perquè pague el autònom tots els mesos, aixina que “sana costum”. I la veritat és que la gent jove no li dóna tanta importància, però hi ha molta gent... fotos pues sí que diuen: “ostras, m'ho vaig perdre, no vaig pensar en adornar la pila, en algo tan bonico, en algo tan simbòlic”. I les comunions, una missa d'aniversari o de difunts, que quan falten ixes coses se... sí, se seguixen, en els pobles xicotets ho seguim tenint. Sí.

I bodes, rams de nóvia, totes estes coses...

Sí, sí, sí, tot.

És molt bonic, no?

Sí, preciós.

Clar, tot este treball és molt creatiu.

És bonico. Tinc la sort de treballar en algo que m'agrà, que no tot el món ho pot dir [risses]. Última experiència, boda en Venècia. He anat a preparar una boda a Venècia, con lo cual...

Sí, ho vaig vore en [Facebook](#).

Això lo que passa és que, claro, les fotos són un poc top secret, no mos dixer publicar res, per confidencialitat, i bueno, no sabem qui eren los "famosos señores" pero ahí vam estar, en Venècia treballant.

Tot el món al millor no té ixes ganes de ser creatiu, però tu t'has clavat en la part més...

A mi m'agrà, jo què vols que te diga?

Te va la marxa, sí, sí.

Sí, sí, jo sóc aixina. A mi lo convencional no m'agrà [risses]. Ho faig: si una clienta ve i me diu: "vull algo tradicional, convencional", bueno pues sí, pa això hem estudiat i sabem fer-ho. Però si me dixer crear pues... cree. És una part molt important de... Jo per eixemple no sé dibuixar, quan tinc que bocetar jo no sé. No sé, no sé. Entonces jo dibuixar un... com li crearia un espai pa una núvia pa mi és difícil perquè no tinc ixa vena. Jo ho veig i dic: sí, açò, allò, faré açò... ho veig. Però no sé plasmar-ho al paper. El meu professor sempre me riny per això, diu: "los bocetos son importantes", bueno sí, vale, pues si bocete jo ja te dic que no pille ninguna núvia [risses], como que no, però és un món molt fascinant també.

Clar, qualsevol ofici, qualsevol artesanía si l'agarres per la via creativa...

La vena del dibujo...

Bueno, però ací la creativitat està en un atra cosa.

Però jo ixa part no la tinc. Zero, zero... [risses]

Per altra part, la setmana passada teníem l'entrevista i no la vam poder fer perquè hi havia un enterro. Els enterros, tu fas tota la part... corones...

Sí, sí, sí, és una part important, aunque triste... pues procures transmitir sentiments en ixos moments, les flors transmeten sentiments. I és un moment que la gent no se dóna cómpter de res, sí que és veritat que en ixe moment la família no està pa donar-se cómpter de res, però bueno, les coses estan ahí i passat el temps... passat el temps se veuen.

Aixina tu tens que estar quasi vint-i-quatre hores al dia disponible...

Sí, el teléfono no l'apague mai [risses]. Quan em diuen: "apaga el teléfono, descansa, apaga el teléfono": no, no puc. A vore, tot té un temps i tot té un límit, però per eixemple, això passa a les tres del matí i te quirden a les tres del matí perquè a lo millor al dia siguint... pues no sé, per dir-te algo: pues al difunt se l'enduen fora, o mil històries. Entonces sí que són ixes hores, lo atre tot té un temps i tot se pot fer durant el dia, però ixes coses no, això és quan és, vint-i-quatre hores.

Quan hi ha una cosa aixina te n'hauràs d'anar a buscar tot el material...

Sí, tot el material. Sols tindre algo en càmera, que la càmera pa això és, pa que estiga algo en càmera, però si a mi me quirdes ara i me dius: "pa demà necessite... tinc un funeral i pa demà necessite...", jo me tinc que menejar a buscar el material. Per això quan me diuen: "porta-m'ho lo antes possible". Mmmm... bueno, tot lo antes possible. Perquè estem parlant... jo estic assoles i estem parlant que a mi confeccionar, no anar a per la flor i tindre-la: confeccionar una corona són tres hores mínim. Mínim, tenint el material a casa; si no el tens has d'anar a València a buscar-lo perquè desgraciadament en Castelló no tenim el avio que poden tindre... N'hi ha menos distribució i menos... Està tot més localitzat en València. Però bueno, ho fem. No hay más. Són coses que diuen: "no, si això total..."; no, total no, és laboriós, és hecho a mano. Per això tamé som floristas artesanos, vol dir treballar amb les mans. **[10 min.]**

Clar, sí, sí, no vens a orri, ho has de treballar...

No, no, s'ha de treballar, no és agarrar... ara és molt divertit el món de les nóvies: "vull un ram però no vull un ram", ai mare, ja has vist algo a on no toca, ja has vist algo a on no toca. I el "vull un ram però no vull un ram" no és un ram confeccionat: "com que ha anat a un puesto, ha agarrat les flors i ha fet aixina". Ai, amiga, però pa que això quede aixina tu el tens que treballar. "No, però és que no m'entens, jo no vullc un ram". Que sí, que t'entenc, que jo sé lo que vols, ja t'ensenyaré unes fotos i voràs com tu vols això. Però claro, és el... creuen que fer això... no, costa més això que el típic bouquet de tota la vida. Però bueno, el fem. Tu vols això: això tens, ja està. Cap problema, cap problema. "Pedid y se os dará", no es diu aixina? Tot lo que pugam fer...

No sé si a les Alqueries se fa el Corpus, se fan arreglos de taules i coses d'ixes...

S'ha tornat... el Corpus s'ha tornat a agarrar, va estar uns anys que ací no teníem Corpus. Sí, enguany vaig tindre jo una taula davant de casa, con lo cual... Sí, hem tornat a agarrar el Corpus! [risses]. Sí, a vore: a la gent li costa, li costa. A la gent li costa, sí que és veritat. Va haver uns anys que la Setmana Santa tamé s'havia quedat... sense... S'ha tornat a agarrar. Costa, i estes coses pues, i apart de creències són coses que la juventut... i l'escala -jo ja no sóc jove-, d'ací pac avall como que... ho veuen d'un atra manera. Però sí, hem tornat a fer les taules del Corpus, s'han tornat a reprendre, i ahí estarem pa que no se perguen.

I quan veiem per ahí que hi han petals per exemple... tot això passa per tu o la gent s'ho busca?

Bueno, el que té s'ho busca però hui en dia se compra tot. Algun dia els pétals estaven en tots els horts, en totes les cases de camp n'hi haven. Ara no, ara se compra a quilos. Se compra. És que se compra. Els pétalos pa les bodes: se compren. Els cucurutxos de pétalos tenen un preu, perquè se compren. A quilos. I depenint de èpoques, com les flors: els Corpus el pétal està caríssim perquè se gasta en tota Espanya, molt de volumen. I entonces pues hi ha que pagar-ho al preu que toca. Esta setmana ja no està al mateix preu.

Bueno, va per temporaes, clar.

Sí, bueno, durant tot el any la flor està més o menos... durant tot el any molt similar, llevant de campanyes clave, perquè ací tenim Setmana Santa, se paga més cara; enamorados, què se paga més car en San Valentín? Les roses, fijo, és lo que se ven, pues puguen el preu, què tenim que fer? Ojalá fora que no el tingueren que pujar. Después en estiu n'hi ha flor de molta varietat, però sí que és veritat que al Corpus, que és en estiu, pues els pétals caríssims. Después ja d'ahí ja passem a Tots Sants i Tots Sants ja és otro mundo. Tots Sants ja és otro mundo perquè no dependim de mosatros, si dependirem de mosatros... però com dependim del mercat holandés... Con lo cual juem a subhasta de Holanda.

Clar, això volíem preguntar-te tamé: de a on ve tanta flor?

Holanda. Holanda és el mercat que... el mercat majoriste. Colòmbia és gran productora, Colòmbia i alguns d'aquells països, però Colòmbia i Ecuador són... Entonces n'hi ha problema pa arribar les coses d'allà ací, per els règims i tal s'estan ficant les coses complicaes. Holanda és el mercat a on funciona. I d'allà ja se repartix a tots. Tenim un bon mercat en València però somos pequeños [risses]. Som xicotets. Som xicotets però bueno, ahí estem. Aguantarem.

Supose que com qualsevol àmbit creatiu, açò funcionarà molt per tendències, per modes que aniran canviant... És lo que dies de la formació antes, no? Tens que estar molt pendent, formant-te... no sé si... supose que hi hauran revistes, hi hauran...

De tot. [Mostra el número 144, "Especial Nupcial" de la revista [Clip. Flores y más](#)] [risses] La del sector. A on eixim; quan fem les coses eixim ací. Sí, i és lo que marca tendència. Què marca tendència? Pues com tot, les modes. Les modes i les influencers ara són les que marquen tendència. A vore, jo parle del meu ofici, però com tots: veus un trage que dius: jolín, què mal cosit està ixte trage! I sin embargo el porta fulanita i és perfecto y maravilloso. Pues açò tamé, veus bodes que dius: en sério? En sério? Què cosa més fea li han fet a esta xica! I resulta que és lo más. Pues xica no és aixina, però... Però sí, sí, marca tendència. Està tot inventat. Tornem ara al ram... Mosatros fa enguany vint-i-cinc anys que tenim la floristeria. I els primers rams que vam fer de nóvia són els que tornaran a la temporà que ve. Tot inventat. Lo que passa que, a vore, se milloren, [15 min.] se retoquen pa que no siga lo mateix però sí que és veritat que el veus i dius: açò ho feia jo... fa molts anys. Bueno, pues bueno, pues torna. Però ho farem, ho farem...

A vore, un atra pregunta ingènua total: quan jo estudiava tenia un llibre que m'apassionava molt, que era el tema de l'ikebana japonés i tot això. Amb tota la ignorància del món: jo no sé això...

És otro mundo. És totalment diferent, és "menos es más". Cosa que no... És una cultura diferent, i és algo que des de xicotets tot el món allí coneix. Ací és impensable que ningú conega lo que és un... diferència a lo millor una varietat d'una flor d'un atra, i allí el ikebana és... forma part del dia a dia. I es otro mundo, es algo superinteressant.

Jo he estat allí i està viu...

I en totes les cases se sap parlar d'això. Cosa diferent d'ací.

A banda de les tendències supose que hi haurà rams o hi haurà ornamentació de primera, de segon i de tercera, no?, perquè tot el món no estarà igual. Igual ara que fa cent anys.

No, això sempre. Sempre han estat... hi ha un escaló. No vol dir que tu pugues més o pugues menos, si no que, si no arribes pues bueno, arribem... Hi ha un pressupost, evidentment, és, ho torne a repetir, com quan te compres un trage, vas i dius: "este trage és el que m'agrà però este és el que puc pagar" [risses]. Pues en açò igual, encara que, bueno, sempre pues, se intenta, se tira de les dos parts i se intenta fer tot lo que se pot. Però sí, sí, és aixina, el que ve i te diu: "vull açò" i no te pregunta preu, i el que ja entra marcant-te un preu. Entonces ja és difícil treballar. Com en totes les faenes. Si t'entren marcant un preu i demanant-te això amb ixé preu... mmm, perdona, jo seré la que te diré lo que val i tu sabràs si pots pagar-ho o no, però este mon està ara aixina en este moment.

I lo que volíem era ensenyar-te unes fotos i a vore què mos pots dir.

Vale, ho intente.

Figura 1. Col·lecció d'Eloísa Molés.

quan anaven a fer-se les fotos.

Esta (Fig. 1) és una foto de...

Esta és molt antiga.

Esta és molt antiga, açò és antes de guerra. Crec que esta és la primera, la de l'any 28, i estos són els pares d'Eloísa.

Pudientes en su tiempo.

Clar. I... boda de blanc, que era molt rara, normalment eren de negre, i porta un ram que mosatros... les fotos tampoc tenen tanta qualitat...

I quan les fas grans van perdent, claro. Això se feia en casa antigament.

Se feia en casa.

Normalment sí, n'hi havia algú que tenia més idea i és el que ajudava, però se solia fer de les flors que hi havien en casa en el moment. Ja després van començar a haver... home, este ofici sempre ha estat però entonces era molt impensable que n'hi haguera u que es dedicara professionalment a això. És més, el fotógrafo és el que solia tindre el ram

Figura 2. Col·lecció d'Eloísa Molés.

Ixa és una de les coses que no t'hem preguntat.

(Risses) Ara voràs la diferència quan vorem les atres.

Clar, perquè a vegades veus uns rams que dius, mare meua!

Ara ho voràs, ara ho voràs. Això deu estar agarrat de l'hort de casa.

Clar, clar, pues molt probable. Este (Fig. 2) ja és un excés de ram, és enorme.

Este possiblement siguen flors artificials. Algunes. Este dona la sensació de que són el típic gladiolo però no ho és. Entonces me dona la sensació que pot estar mesclat, de natural i artificial. I se treballava -jo ho dic per l'experiència de ma mare-... hui en dia treballem amb unes esponges que se diu "mossi floral", que és a on mos permetix punxar la flor i entonces se feia en arcilla, era algo de arcilla que era manejable... no era manejable, si no que quan ho punxaves ja no es podia manejar, però se feia allò i ahí és a on... I açò és una gran boda, eh?, perquè xiquets davant i tot... No eren qualsevol cosa.

Sí, estos també són d'Eloísa: els pares o els tios.

Per això, perquè jo dic: els mateixos no, però el fondo pràcticament si te descuides serà el mateix fondo de darrere, i si no el mateix fotógrafo...

Podria ser el mateix fotógrafo, encara que... Mira, esta sí que porta... "Camilleri, Castelló"... i esta no ho posa. Però claro, això són fondos pintants però de molta categoria, eh?

Sí, sí, i tant.

...i les il·luminacions són boníssimes... i són de molta qualitat.

Pa la época pues sí, la veritat. [20 min.]

Figura 3 i 4. Col·lecció de les famílies Usó i Arnal.

I esta (Fig. 3) és l'auela de Joan Carles Usó, no sé si el coneixes.

Comerciants.

...después els fills se'n van anara viure a Nules. I esta dona era modista molt fina i es veu que la roba anava a fer-se les fotos... i açò és en estudi...

Això és artificial, tamé.

És artificial? Ostras, quin ull més...

[risses]

Sí, molt conseguit pa la época però sí, és artificial.

I açò ho tindria el fotógrafo?

Sí, segurament ho tindria el fotógrafo, igual que ara quan vas a fer-te les fotos està tot el atrezzo. Tot: te canvien la cadira, te canvien el sofà, te canvien...

Això era una part important entonces.

Entonces tamé hi havia atrezzo i tamé hi havia mobiliari a joc amb el fondo de darrere...

Sí, podia ser que ho portara ella de casa però jo crec que lo més segur és que... Casi ho assegure.

I era de tela o...?

Sí. Este tamé.

(Fig. 4) És la mateixa dona, que anava a retratar-se amb els trages.

Pues ixe és un atre que tamé és artificial. Ja havia estat mirant-los i ja te dic que segurament estarien allí. O bueno, podria ser que els duguera ella que en casa... entonces lo que hi havia tamé era el ram artificial dins del búcaro. Segun el estatus n'hi havia uno o n'hi havia un atre. Aixina de clar.

Estava mirant si és el mateix... al millor sí que és el mateix.

Bueno, va, de un costaet i de l'atre però casi que sí [risses].

Paregut. (Fig. 5) Esta és la mateixa dona quan se va casar, que portava un ram... mare meua...

Ací ja estem parlant d'un atra cosa. Ací estem parlant de flors naturals, açò són nardos, però sí que és veritat que açò és artificial. Ja dude... açò són nardos. Açò és artificial, açò són roses artificials, i açò és el helecho de... estarà mesclat segurament, perquè açò jo casi asseguraria... El nardo dudaria, pot ser natural, i açò és esparraguera i helecho, que n'hi havia en totes les cases. Esta me cabe la duda, pot ser magnólia, que tamé n'hi haven en tots els puestos, en la majoria de cases, i ací ja comencen a utilitzar el paper albal. Que això va ser durant uns anys el referent. Perquè això no eixia l'aigua, si era natural a l'estar el tronc banyat no se n'eixia l'aigua d'ahí.

Figura 5. Col·lecció de les famílies Usó i Arnal.

Jo ho vaig vore i vaig dir: pareix paper alumini, però és possible que tan arrere siga...?

Este... pues és que jo crec que sí [efectivament, el paper alumini comença a produir-se industrialment en 1910].

Açò igual podia ser tamé antes de guerra, eh?

Jo diria que sí que és això, eh?

Bueno, açò tamé és artificial.

Sí, sí. Però sí, a mi m'impacta tamé vore'm el paper de plata ahí.

(Fig. 6) Esta és una xiqueta...

Això és colorejat.

...família de Pepe, el marit d'Eloísa, colorejat, sí, sí.

I és tot artificial.

I açò era en Carcaixent o algo aixina.

Sí, el fotógrafo sí que...

Que vivien allí.

Figura 6. Col·lecció d'Eloísa Molés.

Figura 7. Col·lecció de Paquitín Martínez.

Claro, si se dedicaven a lo de les taronges... I sí, artificial; ja estem parlant d'un altra textura, no té res que vore amb lo atre, allò devia ser... no sé si existiria el plàstic entonces tal... com a tal plàstic, però tela tampoc, eren uns materials... igual que ara... ara per eixemple se treballa molt el foam, que és algo molt raro, però té un tocar, el foam... El làtex. El artificial de plàstic pràcticament s'ha perdut casi tot, perquè estem parlant d'un atre nivell, pa que estiga més bonico i parega més natural. Però açò és algo molt...

Jo pensava que açò eren flors seques o algo aixina.

No, no. Artificial.

(Fig. 7) Esta és Paquitín, Popi, i estos són els seus pares, me pareix.

Els seues pares deuen de ser, i açò és artificial.

Artificial, eh?

Artificial, artificial total.

Claro, claro, els que portarien ells serien lo que tu dies: una coseta de flors de casa, que tots tenien flors en casa.

Sí, pero después quan anaven al fotógrafo és quan se feien... O el fotógrafo anava a casa! Ojo tamé, dependia d'estatus. Però sí, és. I era lo normal en aquella època. A lo millor seria més important tindre ixe ram que l'atre.

Pues a lo millor sí. Este era pa tota la vida, això tenia molt de compromís. Mosatros pensàvem: si són flors naturals dels fotògrafs tindran que canviar-les a diari...

No crec que se contemplara.

Igual no eren molt cares...

Tamé serien, tamé serien... Serien cares, en el seu temps cares no, caríssimes. Esta (Fig. 8) és curiosa.

Figura 8. Col·lecció de Paquitín Martínez.

Esta és molt curiosa, clar! La vam vore i no sabíem... pareixen xiquetes de comunió però...

Jo crec que podrien ser xiquetes de comunió, encara que entones prengueren els germans junts la comunió... [25 min.] perquè me dona la sensació de... El trage és igual. Lo del cap... elles no sé si se pareixen o no, però hi ha diferència d'edat, i entones no sé si seria lo normal. Però açò és una obra de arte en su tiempo, eh?

Què barbaritat! L'esparraguera ixa és monumental...

I les cales, cales del jardí, que en totes les cases ne hi havien. Però la veritat és una obra de art. M'agradaria saber qui són per poder fer el comentari de qui els va fer això en ixe temps. Perquè està agarrat el ram d'ahí, después d'ací, qui siga, qui ho va fer ja era molt bo en aquell temps. Està ajuntat, ix pac avaij ple d'eixides, cosa que això es diu ocho-cinco-tres; hui en dia pa estar en el món de la floristeria tens que tindre un ocho-cinco-tres, si no no saps treballar. I açò és un ocho-cinco-tres espectacular. Lo que hui en dia s'estudia en l'escola.

Sí, sí, sí. Pues estes xiquetes són cosines de Popi, de Paquitín. Ella tenia un tio o algo que se'n va anar a França, va estar allí vivint, i estes dos

xiquetes tenen nom francés. No mos ha aclarit a on van fer esta foto ni perquè...

Figura 9. Col·lecció de Pilar Molés.

Jo dic que té que ser de comunió o d'aquelles coses que feien antes de les festes de bàrrio que les xiquetes eixien en les carrosses i tot allò. Perquè les xiquetes claro... telita. Però era molt normal entones.

Sí, mos va impressionar.

És una passà, es un gran... ja te dic jo que és un gran treball.

Bueno, i açò (Fig. 9) no és ací en les Alqueries, açò és una foto que mos va passar Pilar Molés i vam vore el jardí, les flors, i vam pensar: bueno...

Això antes n'hi havia en tots els... en la majoria dels interiors de les cases estava. I estava molt ben cuidat en totes les cases a on estava.

Amb flors pa l'església tamé...

Sí, sí, d'ahí, d'ahí se traïen. A vore qui les comprava: no n'hi hava poder adquisitiu pa comprar flors. No sé si se vendrien, és algo que desconec tamé un poquet en la meua ignorància, però lo normal era... i se criaven aposta pa certs esdeveniments de la iglésia i de coses que feien falta. Era aixina. I el que ho tenia era molt important que ho donara pa la iglésia.

A vore què més tenim per ahí: un atra boda (Fig. 10), açò més cap ací, açò ja és después de guerra.

Figura 10. Col·lecció de Paquitín Martínez.

Figura 11. Col·lecció de Puri Castillo.

Figura 12. Col·lecció d'Éder Bello.

Sí, estes... tengo duda. Podria estar mesclat. Açò me dóna la sensació de que és natural, són les azucenes que diem, açò són clavells, azucenes i clavells, però me xoca açò: podria ser la punta de l'azucena però la veig massa perfecta. Podria ser mesclat, però sí: esparraguera-helecho, que tamé n'hi havia en les cases, però és que esta és tan perfecta que lo dudo. Però jo diria que és clavells i azucenes, lo que ara diem el lílium. Quan obre és esta, entonces és azucena, que és la que és olorosa. Això s'ha perdut com a varietat de corte, no es produix i s'ha perdut, però hi ha cases on seguix existint. Les azucenes: l'azucena ha desenvocat en el oriental *logi-lilium*.

I estos (Fig. 11) són familiars de Puri... no me'n recorde del cognom [Castillo Julián].

Este torna a ser artificial.

Ara que ja mos estem acostumbrant...

[Risses] Per la forma.

Clar, clar. És foto d'estudi...

Però ja estem parlant d'atra época.

Estos (Fig. 12) són els pares de Éder. Éder Bello, que viu allà al carrer Sant Roc... I el ram pues...

Torna a ser artificial. Perquè podria impactar açò però les puntes són massa perfectes. No sabia qui era, veus?, els meus pares no els van conèixer.

És un món apassionant, eh?, ara que estem...

Sí [risses]. Este (Fig. 13) deu ser natural, per l'envoltori i tot deu ser natural. Se perd perquè du el vel damunt. Mira quin atra... passa la... baixa la foto... Ahí no s'aprècia però du com un vel damunt, no? Pues se torna a estilar açò ara. Ara les nóvies... per eixemple vaig tindre una fa dos dissabtes i la nóvia va entrar a la iglésia tapà amb el vel i el ram baix del vel, cosa que això s'havia perdut. Bueno, són els modistos, evidentemente. I torna allò que dius: en sério va el ram baix del vel? Escolta, que se va a... Però bueno, això està... no és amb el vel d'ella perquè ella el du darrere però sequix envoltat amb el... Sí, torna, ixa moda torna. [30 min.] Veus?

I estos (Fig. 14) són els mateixos, amb el mateix ram.

Figura 13. Col·lecció de la família Usó i Arnal.

Figura 14. Col·lecció de la família Usó i Arnal.

Sí, sí, veus? Sí que és el mateix, sí. Això pot ser que siga jazmín, gesmiler; dóna la sensació de gesmiler. Lo que passa que l'atra [inintel·ligible], però deu ser... lo habitual era això i clavell, el clavell entones era una flor molt elegant, cosa que hui en dia s'ha perdut però... ixa sí que podria ser germiler. Sí, el clavell hui se gasta pa atres coses, i és molt bonico però per eixemple una boda amb clavell hui en dia no se concebix. No, si no és que la demanen aposta no. És com... ha passat a ser el hermanito pobre quan no és el pobre. Però no... per eixemple jo mai oferiria a una nòvia meua fer-li un ram de clavells, salvo algo molt treballat, molt espectacular, molt en una línia molt... però ha passat a ser... no és flor de segon però... Una tonteria perquè és algo molt digne, però...

Figura 15. Col·lecció de Rosa Ros.

Figura 16. Arbre del cotonet.

I açò (Fig. 15) és una tauleta que se feia: esta és Rosa Ros i un tio, i se feia una tauleta amb un santet... i açò no entenem molt bé les...

I això devien ser rametes de bresquiller, de lo que n'hi havia en els horts. Sí, deu ser unes coses aixina, sí. Me dóna ixa sensació.

Claro, mos pareixia raro: unes cosetes ahí... tan tieses.

Sí, i ara te n'ensenyaré un atra: d'açò n'hi havia en totes les cases. Possiblement... Torna, ha estat uns anys olvidat total, i torna. Además ara se tinta i se fan colors. Però podria ser, eh? Això és el arbre de cotonet (Fig. 16), que diem tota la vida. Que passaves per els horts i n'hi hava. S'ha perdut però torna, torna. És algo que torna [risses].

Bueno, esta (Fig. 17) és Popi, Paquitín, que la van vestir de...

Figura 17. Col·lecció de Paquitín Martínez.

Figura 18. Col·lecció de Puri Castillo.

De fallera.

...de fallera amb lo que van pillar per casa i li van col·locar unes flors que tamé serien flors de casa, clar.

Sí, sí, sí. No se distinguen, jo ja ho he intentat, però bueno, però sí que poden ser naturals, per la textura que tenen, estan com molles. No estan tieses, aquelles artificials es veien, i estes podia ser... Sí.

I açò (Fig. 18) era tamé pel darrere, per...

Però ojo, que era comunions i fija't com estava l'altar de adornat. Molt, molt.

I així seria lo que tindrien per casa.

Sí, però vamos que estan molt bé, que a lo millor pues podria ser lo que díem antes dels jardins, aquell dona que tenia els capolls i estaven guardats pa ixa fetxa, l'atra que... Les cales, entonces n'hi havien en tots els puestos, ahí no n'hi han, dóna la sensació de roses -perquè quan la fas gran sí que és veritat que perd-, però sí, sí, està molt bé... I vamos, n'hi ha cantitat, eh? No res de bobaes, eh?

Sí, sí, s'ho han currat, s'ho han currat.

No res de bobaes, estamos a lo que toca [risses].

Además ixe és el retor, o siga, els rams són a muntó grans, eh? Més de lo que pareix. Sí això és una persona...

Sí, sí perquè estan dalt, i estan ficats a dos altures. És un bon treball, sí, sí.

I esta és Rosa Ros (Fig. 19). Açò serà artificial.

Figura 19. Col·lecció de Rosa Ros.

Figura 20. Col·lecció d'Éder Bello.

Sí. Sí, tornem que seria el fotógrafo.

Sí, sí. I a una xiqueta de comunió no anaven a fer-li un ram...

No, i lo normal era fer-li una foto aixina, això són èpoques.

Sí, clar, són tamé les modes. I estes (Fig. 20) pareix que porten algo tamé? No sé si són flors o què...

Sí, perquè...

Esta és Éder i esta...

María Vicenta. Sí, sí, és que quan jo vaig pendre la comunió... jo vaig darrere d'elles però no molt anys, eh?, tampoc te cregues. Jo ja no dúiem el ramet artificial. No el dúiem. Però jo recorde dels anys anteriors a la meua comunió vore a la gent amb els ramets artificials, que jo dia: pa què? Era una de les meues preguntes. Però era lo normal. Però quan jo la vaig pendre ja no. Però sí.

Pues una moda.

I ademés podien ser flors de tela, inclús de la mateixa tela del trage, si se confeccionava. O si no, si se comprava, en la casa a on se comprava, però entonces la majoria serien confeccionats, en ixa època, i el que no passava de... en fin... Però sí, sí, sí, solia ser aixina.

No ho sabia jo això, eh?, que hi havia... vamos, ni idea.

Sí, sí... Uf, esta...!

Esta (Fig. 21), açò és lo que se va fer l'any 85, clar. Que van fer una festa, van anar totes les que havien segut dames des de l'any 51.

Figura 21 i 22. Col·lecció de Delfina Llorens.

El aniversari del poble. Pues s.

I ahí hi ha de tot.

Hi ha de tot, sí! Són tot cistelles. Cistelles, veus?, entonces era habitual fer cistelles amb clavells. Hui en dia és que... van passant les modes. Huitanta-cinc... A vore, si decontes... ahora me pierdo: ja teníem la floristeria en ixa fetxa?

El 85? No, encara no...

No encara, no, no. [35 min.] Me perc perquè no... A vore, después voràs una que sí que se diferència el nostre estil. Sí, ja se diferència el nostre estil. Però bueno, sí, se treballava pràcticament amb clavell i gladiolo. Clavell i gladiolo i

poco más. Bueno, n'hi havien.. estos ja eren més pudientes, el que va regalar açò... este era una miqueta més, però era un estil totalment diferent. I els rams, tornem al paper de plata. Però això era per aguantar la humitat de...

Ixes sí que eren naturals.

Home, tu no podies ficar-lo dins de l'aigua, perquè si no no entrava l'aigua, però quan te'l portaven era amb el paper de plata, sí.

Açò no seran flors, no? Açò serà...

No, això és paperet.

Paperet apegat, sí. I bàsicament són clavells, no?

Sí, clavell-gladiolo pràcticament tot. Era impensable que n'hi haguera una... i que se confeccionaren d'un atra manera, ha costat molt... este món ha costat molt de que entren atres coses. El món de les ofrendes ha costat molt.

“El món de les ofrendes”! [risses]

Sí, és un món, és un món. És un món, sí.

Açò (Fig. 22) és lo mateix, esta és Delfineta i Paco.

Sí, ixos són la gent d'un atre anys. Hui és impensable -no estic criticant este treball-... hui és impensable que treballes una cistella i es veja tot el... tota la cistella. Pa mosatros... pa hui, entonces era lo más però pa hui el element... no s'ha de vore més el element que la flor. Entonces se va... Per bonico que siga. O és algo molt bonico que té que estar totalment a vistes o no se té que vore. Però en ixa època era lo más, en ixa època era lo más.

I queda açò (Fig. 23) que és l'escut...

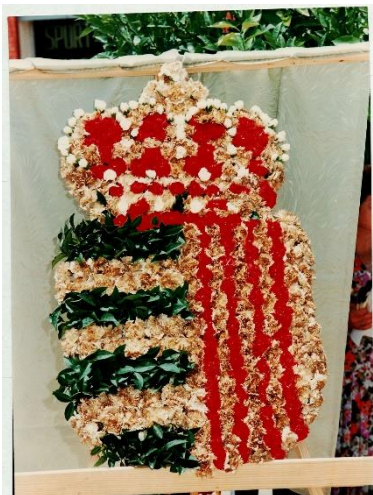

Figura 23. Col·lecció de Rosa Ros.

Està fet amb flor natural, sí.

I açò estàvem mirant-lo i diem, ostras, pareix dorat...

Pues segurament se pintaria, perquè ixe color no existix. Segurament se pintaria. Açò és tot natural, des de luego. Són clavells, sí o sí són clavells, però se pintarien. Se pintarien perquè la pintura pa flors fa maravilles [risses]. És efímero, no pots pintar una cosa hui pa que te dure quatre dies, però se conseguixen moltes coses, colors que és impensable que existixquen. Però sí, existen. Después t'ho ensenye [risses].

I tot açò...

És el escut, claro, és tot lo mateix, està tot fet amb clavells, sí, sí.

I estes d'ací que són blanquetes...

És el mateix clavell però està més tancat. És un atre... este està obert pa que es veja i ixe està pa diferenciar un poquet. I açò tinc duda jo de que siga fulla de taronger. Podria ser per el simbolisme. Podria ser per el simbolisme. Sí, sí que serà. Perquè no se... és algo que no se sol treballar, la fulla de taronger, evidentment; però bueno, per el simbolisme sí, serà. Sí perquè és una fulla difícil de treballar, però bueno. Pa lo que era tenia que ser.

Açò és al carrer Sant Roc (Fig. 24). Entonces clar, una missa molt senzilleta però tenien que estar les flors...

Figura 24. Col·lecció de Batiste Soriano.

Home claro, com a que tenia que estar, com a que tenia que estar i tornem... Ahí possiblement se compraren... comprarien les flors, ja no dude de les floristeries, evidentement, o ja no floristeria: una senyora que vendria flors, i se fan els rams ficats dins dels recipients. Era la costum d'entonces, lo més normal del món.

No podia faltar, òbviament, està clar, està clar...

No, tenen que estar.

Después els caixons són caixons de fusta, però les flors han d'estar.

Sí, exactamente, no n'hi havia un atra cosa però això tenia que estar, sí, sí, sí. I a dia de hui seguix igual la cosa, eh? Que sí, que sí.

Però bueno, pa portar el santet llevarien les flors, no?

Pues a lo millor estarien ficaes ahí, o si no és en la peanya... Bueno, ixes no perquè se veuen ahí... Podien inclús estar els búcaros atornillats ahí, que antigament se feia, no se pensava que se tenia que ficar aigua i s'atornillaven els búcaros. Però sí, sí.

Ui, esta són... San Ramón (Fig. 25).

Les dames de Sant Ramón, molt jovenetes...

Figura 25. Col·lecció de Puri Castillo.

I fet de casa però si te dones cómpter lo mateix: Sant Ramon... bueno, jo aquella peanya no l'he vestida, esta sí la vist tots els anys. I bueno, ara n'hi han moltes coses, n'hi ha una cosa que se diu "pega", no dixa marca i tu pegues ahí i ací i fiques la flor... o siga, el recipient damunt i això. Però en fi, és de casa però Sant Ramon va adornat. Té clavells i té flors... això són fúcsies, que són plantes de casa, i esparraguera, però Sant Ramon va vestit com toca. Sí, sí, claro, claro. Res de bobaes. [40 min.] Además Sant Ramon estaria en ixa casa que seria el dosel i l'han tret pa la provessó.

Esta és la última (Fig. 26).

Sí, pues ara quan la fages gran voràs què rissa. Pues ara fes-la gran i voràs lo que fica ací.

Ui, no se llig exactament però... Ostras, és el vostre nom! [risses] Mariola! Clar, ací sí que estàveu vosaltres!

Sí.

Figura 26. Col·lecció de Puri Castillo.

Esta és la més recient que tenim en totes les col·leccions. I clar, ixe ramell...

Això era... Además el recorde! Són ixes coses que recordes. Era extragrande, no se veu ahí lo gran que era. És enorme. És enorme. Esta xiqueta pot ser que siga la filla d'esta xica rúbia de antes? [Puri Castillo Julián]

Sí, Noelia [Felip Castillo].

Noelia, Noelia Felip. Pues sí, recorde ixe ram perquè quan van vindre a demanar-lo van demanar algo molt gran i especial, i entonces vam dir: bueno, pues com tindrà de atres maneres pues no ho sé, ahí podrien anar dos dotzenes de roses perfectament o més. I bueno, si ella el té aixina pensa que seria... aixina.

Lo menos setze se'n veuen a simple vista.

No, no, ja te dic jo que més. N'hi hauran dos dotzenes fijo, perquè per darrere ne hi han tamé. La manera de l'envoltori del ram no és el mateix, ja se dixa açò baix. Han hagut un anys que s'ha dixer, ara es torna a tapar però ja amb uns atres elements, res a vore amb lo que... amb lo que n'hi havia antes. I roses i papavers, que díem antes. Papaver ara es diu paniculata, el papaver antes existia pa tot, totes les dones venien i te demanaven papaver, que és la floreta xiquitina blanqueta: papaver. Això s'ha encarit un... buf... Antes era lo normal, no se concebia un ram sense ixe tipo de relleno. Hui en dia ha passat a ser algo exquisito. Hi han atres rellenos però bueno, sempre... la gent assòcia roses i clavell amb papaver. Después lo que siga, però això té que estar sí o sí [risses], són coses... Sí, són modes, lo que tu havies dit antes. Són modes. I sí, mos regim per les modes, eh?

Sí, sí. Pues bueno, estes són les fotos, i ja lo últim que volíem preguntar-te... eres la campeona mundial, mare meua! Conta-mos un poquet [risses].

Sí. Bueno, pues a vore, lo que te dia: jo seguixc formant-me, hi ha que seguir formant-se, les modes canvien, encara que està tot inventat però se té que dependre i se té que tindre una informació reglà, és important. Jo pertenéixc a una escola, sóc alumna... vaig a atres escoles però la meua escola oficial és EIFA com vos he dit antes: Escuela Itinerante de Floristas Artesanos. Arriba un dia que el meu professor me diu: "te seleccione pa vindre a un campionat a França". Ostras, a França! Què passa? El campionat en què consistix? És internacional per... se dóna internacional perquè va gent de tot el món, claro. Només són deu països, perquè l'espai a on se fa no en caben més, però el tema és que te donen mil roses. Tu demanes els colors que vols perquè ja te diuen d'antemà un tema. Mil roses [risses]. Les tens que treballar, mil roses.

Figura 28. Cartell de guanyadors.

Figura 28. Primer Premi del Concurs Internacional d'Art Floral.

N'hi ha que... per exemple, el any en què jo sóc campeona és la llepoleria i les roses, sempre és lo que siga i les roses. Se dona el tema i tu desenvolles el... fas el treball en base a això, tens que preparar-ho tot i, per exemple pa mosatros que viatgem en avió no portem res darrere. Quan anàvem en furgoneta pues portaves alguna cosa, però és més còmodo l'avió, evidentment. Entonces se

treballa baix terra, és un món molt curiós perquè són unes coves troglodites, que són baix terra, és un món molt particular. Tu treballes les mil roses amb el tema que te diuen, i fas un projecte i, bueno, vam tindre la sort de guanyar. És veritat que jo havia anat quatre anys ja, jo me duc el primer prèmit en el quint any que vaig ja. Els quatre anteriors són uns atres prèmits... ni millor ni pitjor, són uns atres prèmits i tenim la sort de fer el primer prèmit, i el primer prèmit se'n ve a Espanya, a la meua escola i... Som cinc companyeros

Un equip de cinc.

Sí, treballen quatre persones, el professor mai treballa. I bueno, treballes uns dies, toques matèria i els atres dies toques flors.

Són vòrios dies, perquè mil...

Sí, donen faena, donen faena! Però bueno, sí, supercontentes, algo que no... vamos, mai havia pensat ni pensava que podia existir. Jo amb un tercer ja me donava per contenta, vamos, i per participar senzillament, dependre de... Ahí està Japón, que són lo más, tenen unes tècniques que no tenen res que vore amb les nostres. Està Holanda, que són horrorós; Itàlia... Bueno, tots els països són bons, perquè està per exemple... no és tema però està... Ucraïna no, [45 min.] Ucraïna ve, però Rússia tamé. I después n'hi han països d'estos de l'Este que no són tan privilegiats com mosatros, que ells amb lo que mosatros tirem ells creen. Entonces te fa vore la diferència de tindre poder adquisitiu a no tindre'n. És lo que te fa vore. És un món molt bonico. És una convivència entre països molt bonica i adeprens moltes coses perquè ja te dic, amb lo que molta gent tirem, n'hi ha qui fa arte. És aixina. Vull dir que pujar al pòdium tamé és bonico [risses].

Imagina't, mare meua.

Si és bonico i m'agrà, pues mira... Sí, además fan les puntuacions, tu te'n vas, el jurat passa i no saps res, estàs ahí, tots els països esperant. I van de darrere pac avant: el 10, el 9... i tu dius: mare, sóc el últim. El atre, el atre... els cinc primers: ai, que no han cridat a Espanya encara! Que no han cridat a Espanya, que no han cridat a Espanya... i bueno, pues claro... Jo de fet, és que en la foto se veu (Fig. 27), me passe el rato plorant. Jo quan al tercer no han cridat a Espanya jo me passe el rato plorant, i el meu professor només me diu: "pero no llores, que saldrás en la televisión. —A mi m'és igual!", i tot el rato plorant. Jo tot el rato plorant.

Home, és molt emocionant.

Sí, és algo molt bonico. És algo molt bonico, la veritat. És algo que no penses que te pot passar i te passa, i això t'obri moltes portes, la veritat. Se fa lo que se pot, però sempre amb la bona intenció d'agradar a tot el món. I açò és el treball: vam crear un bufet de xutxes però tot amb flors: una tarta, un braç de gitano -que la gent no sabia què és un braç de gitano: bueno, pues tamé hi ha un braç de gitano [risses]-, cupcakes, brotxetes, tot, tot fet amb les roses... refrescos, tot fet amb les roses. Mil roses. Aunque no ho parega estan ahí les mil. Ahí estan les roses... i el primer prèmit [risses] (Fig. 28). Sí, és un món en el que se té que estar contínuament en formació, és indispensable. És indispensable, si no no té un sentit, perquè quan venen i te

demanen coses n'hi ha gent que ve sabent lo que vol, però el que no, diu: "açò?..."., pues anem a estudiar-ho si és viable o no, perquè clar, lo que la gent te demana sempre no és viable, perquè les pel·lícules fan molt de mal. Les escenes que se veuen en les pel·lícules no pensen que s'ha tallat ací i s'ha fet allà. Però bueno, ho fem. Ho intentem.